

# D.T. Suzuki: post-orientalistisk zen-tænk

JØRN BORUP

*ENGLISH ABSTRACT: Japanese D.T. Suzuki occupies a unique position in the history of Zen Buddhism's migration from East to West. His many publications on Zen until a few decades ago were the only channel to knowledge about this universe, and 'Suzuki Zen' in itself has been a catalyst for lived Zen Buddhism in the West. This article describes Suzuki's life and places his understanding of Zen, Buddhism and religion in a historical and network-theoretical framework. It is concluded that the relevant critique of Suzuki ought to be counterbalanced, so that his achievements are also acknowledged 50 years after his death.*

*DANSK RESUME: Japanske D.T. Suzuki indtager en unik position inden for zen-buddhismens vandring fra øst til vest. Hans mange udgivelser om zen har indtil for få årtier siden været eneste kanal til viden om dette univers, og 'Suzuki-zen' har i sig selv været katalysator for levende zen-buddhisme i Vesten. Artiklen beskriver Suzukis liv og sætter hans forståelse af zen, buddhisme og religion i en historisk og netværksteoretisk ramme. Det konkluderes, at den helt relevante kritik af Suzuki bør afbalanceres, så de faglige fortjenester faktisk også påskønnes 50 år efter hans død.*

*KEYWORDS: D.T. Suzuki; Zen Buddhism; Orientalism; networks; emic/etic*

## Indledning

D.T. Suzuki (1870-1966) var ikke religionsvidenskabsmand. Han var, ganske ligesom mange andre af religionsvidenskabens forfædre, selv stærkt religiøs og altså del af det objekt, han undersøgte. Og så var han japaner, zen-mester og kendt for at være både oplyst og kultiveret, intellektuel og indflydelsesrig. Han blev nomineret til Nobels fredspris i 1963, og karakteriseres af religionsforskeren Richard Jaffe som "one of the most culturally influential Asians of the 20th Century" (Jaffe 2015, xi). Det var måske udtryk for intellektuel kådhed, da historikeren Arnold Toynbee sammenlignede Suzukis introduktion af zen til Vesten med opdagelsen af atomenergi (Franck 1982, 5), men givetvist også en velment tribut til legendens eftermæle. Suzuki blev i

1990'ernes dekonstruktionsbølge helt legitimt frataget noget af sin status som repræsentant for (fortolker af) zen-buddhismen (Faure 1993; Sharf 1993; Borup 1998). Men han har i nogen grad fået en vis revitalisering, som også udgivelsen af tre bind af hans oversatte samlede værker i 2016 illustrerer (Jaffe 2015; Dobbins 2015; Wilson & Moriya 2016).<sup>1</sup> D.T. Suzuki er en genopstået helt. Han er vigtig i en religionsvidenskabelig sammenhæng, fordi han havde kolossal indflydelse på Vestens forståelse af zen- og mahayana-buddhisme og i nogen grad bidrog til religionsfænomenologien. Han er interessant at inddrage i diskussioner om insider-outsider-problematik, ikke mindst fordi han havde relationer til og indflydelse på personer og netværk fra både eliten og populærkulturen.

Suzuki er væsentlig som person, da "particular persons do matter, not simply as reflections or instances of social trends or structures, but in their own right" (Holton 2008, 106). Partikulære personer er dog også væsentlige på grund af relationer til andre personer med forgreninger på tværs af kulturelle og geografiske rum. Individider og genealogiske netværk er, som aftryk på et kort, udtryk for en virkelighed, men er samtidig, som når kortet angiver nye spor, influerende på nye bevægelser. Netværk kan være operative inden for bestemte domæner (migration, økonomi, venskaber, etc.) og være domineret af bestemte kontekster (kriser, mærkedage etc.) og med forskellig udbredelse (lokalt, nationalt, globalt). Randall Collins (1998) har undersøgt netværks relevans for udbredelsen af filosofiske ideer igennem Vestens historie og påviser således relevansen af en netværks-vinkel på et område, der ofte har været italesat som immunt overfor sociale faktorer. Ideer opstår ikke fra hjernen alene, men (også) via sociale netværk og disses sociale kapital. Et sådant 'intellektuelt netværk' (ibid.) kan være endnu mere hybridt og komplekst, når det griber ind i andre rum og netværk, også når de er "in linked and global networks' embracing Europeans and Asians" (Bayly 2004, 320). Det kan derfor være væsentligt at undersøge "systematic empirical evidence (...) about who and what is connected, for what purpose and with what effects" (Holton 2008, 67). Dette gælder naturligvis også for komplekse netværk, der går på tværs af historiske perioder og kulturelle rum, og som krydser mellem intellektuelle og religiøse diskurser og traditioner. Netværket omkring D.T. Suzuki er illustrativt til at forstå sammenhængen mellem person, omgangskreds, historisk kontekst samt kulturel og intellektuel indflydelse – og eksemplet her kan være et beskedent forsøg på at rette op på det faktum, at "global network analysis has not been used extensively in the study of religion" (Holton 2008, 98). (Se i øvrigt Borup & Fibiger 2017 vedrørende religiøs cirkulation).

## Liv og levned; fra samurai til global kulturhero

Suzuki Daisetsu Teitarō, senere i Vesten kendt som D.T. Suzuki, var født ind i en samurai-familie, men blev allerede som ung antændt af modernitetens flamme. Han

<sup>1</sup> Citater fra Suzukis mange udgivelser er, så vidt muligt, i denne artikel fundet i netop de tre bind.

fik lært engelsk, og studerede engelsk litteratur og filosofi på Tokyo Imperial University samtidig med at han fordybede sig i buddhismens univers. Især zen-buddhismen optog ham. Han blev introduceret til en læg-buddhistisk meditationsgruppe på Engakuji-klostret i Kamakura syd for Tokyo, først under Imakita Kōsen og senere under dennes efterfølger Shaku Sōen (1860-1919), under hvilken han fik sin transformerende oplevelse af zen-buddhistisk oplysning (*kenshō*). Disse to zen-mestre var repræsentanter for en traditionalistisk rinzai zen-skole; men de var samtidig inspireret af den reformbuddhisme, som Meiji-restaurationen i 1868 lagde op til at få effektueret. Denne var nemlig ikke blot en indgang til en generel modernitet, men også en kontekst i hvilken buddhismen skulle finde ny identitet. Den 'ny buddhisme' (*shin bukkyō*), anført af navne som Shimaji Mokurai, Kiyozawa Manshi og Inoue Enryō, var en respons på kritik af buddhismen for at være for 'udenlandsk', for antikvarisk og for korrumperet af det tidligere regime. Rationalisering, nationalisering og en vis grad af demokratisering var del af tidens diskurs og tiltag til fornyelse. Enkelte tog til Vesten for at studere på universiteter. Orientalistisk og social-darwinistisk kulturforståelse iblandet protestantisk religionsforståelse blev således del af det videnskabelige univers, der også for intellektuelle japanske buddhister kunne rammesætte en ny og moderne buddhisme. Shaku Sōen blev en af bannerførerne for den moderne zen-buddhisme, blandt andet ved at åbne op for meditation for lægfolk. Han havde tidligere været i Ceylon, hvor han via møder med samtidens reformister blev introduceret til en mere 'autentisk' form for buddhisme. Den internationale scene blev dog især indtaget, da han sammen med andre japanske buddhister deltog i det ambitiøse World Parliament of Religions i Chicago 1893. Dette var mest anlagt som et performativt show til fejring af kristendommens overlegenhed; men blev ikke mindst på grund af indiske Vivekānanda og ceylonesiske Dharmapala i høj grad en succes for den asiatiske reformhinduisme og -buddhisme.

Det var dog primært efterdønningerne heraf, der fik betydning for den japanske buddhismes succes. Via Shaku Sōen fik Suzuki kontakt til den tysk-amerikanske forfatter Paul Carus, og samarbejde med denne omkring en lang række udgivelser om buddhisme og religionsvidenskab (*science of religion*) blev en væsentlig del af Suzukis faglige udvikling under et ophold i USA fra 1897 til 1908. Allerede inden afrejsen til USA havde han forfattet en 'Ny teori om religion' (*Shin shūkyōron*), inspireret af Chicago-parlamentets internationale stemning, som han ville dele med sine landsmænd i Japan. Men det var opholdet i USA, der for alvor formede Suzuki ind i en ny fase. Her korresponderede han med Dharmapala, han læste flittigt bøger af de amerikanske transcendentalister, fik dybere kendskab til vestlig religionsfilosofi og ikke mindst religionspsykologien som formuleret af William James. Den religiøse oplevelse og mystik som fænomen blev i stigende grad via kendskabet til James del af Suzukis univers, og i høj grad også af hans fortolkning af zen-buddhismen. En anden milepæl i Suzukis liv var mødet med hans kommende kone, Beatrice E. Lane, der delte liv med ham til sin død i 1939. Lane introducerede Suzuki til teosofien, og lægbuddhisten Albert J. Edmunds introducerede ham til swedenborgianisme og vestlig

okkultisme;<sup>2</sup> denne cocktail af østlig buddhisme og vestlig esotericisme var typisk for tidsånden og for store dele af Suzukis religionsforståelse.

Efter hjemkomsten til Japan boede han fra 1909 til 1921 i Tokyo, hvor han var professor i engelsk på Gakushūin University. Han fik fra 1919 også et professorat på Ōtani University i Kyoto, hvor han fortsatte sine flittige skrivelser og desuden grundlagde The Eastern Buddhist Society med det stadig eksisterende tidsskrift *The Eastern Buddhist*. Han var på tur til Europa i 1908 og 1911 inviteret af Swedenborg Society og oversatte nogle af Swedenborgs bøger til japansk, ligesom han blev præsident for Tokyo International Lodge of the Theosophical Society. Han forelæste hos Buddhist Society i London, hvor han mødte Edward Conze, Christmas Humpherys og Alan Watts (alle med interesse i eller relation til teosofien), og i 1950'erne var han gæsteprofessor på Columbia University med utallige velbesøgte foredrag på programmet, herunder



D.T. Suzuki mødte Martin Heidegger til Eranos-konference i Schweiz (foto ved Mihoko Okamura)

også med bidrag til *East-West Conferences* på Hawaii. Interessen for religionsfilosofi, -psykologi og -fænomenologi blev skærpet ved hans deltagelse i de schweiziske Eranos-konferencer, hvor han i 1953 og 1954 mødte Martin Heidegger, C. G. Jung, religionsforskeren Ernst Benz og buddhologen Giuseppe Tucci. Jung skrev senere et forord til en af Suzukis bøger, og de to holdt kontakt i årene derefter. Heidegger skulle til gengæld have sagt: "If I understand this man correctly [...] this is what I have been trying to say in all my writings" (Barrett, 1956, xi).

<sup>2</sup> Edmunds skrev sammen med en af stifterne af den moderne religionsforskning i Japan, Anesaki Masaharu (1873-1949), og Thomas Tweed overvejer, om førstnævnte "might have played a very minor and indirect role in the formation of religious studies in Japan" (Tweed 2005, 252). Se også Jaffe 2004 om japanske buddhisters oplevelser i USA i slutningen af det 19. århundrede.

Den senere Eranos-gæst Mircea Eliade blev meget inspireret af Suzukis religions- og mystikforståelse, ligesom Erich Fromm, Karen Horney og Abraham Maslow var blandt proselytterne inden for psykologien. Karl Jaspers, Arnold Toynbee, Aldous Huxley, Rudolf Otto og Max Weber havde læst og var inspireret af Suzuki, ligesom teologen Thomas Merton (som sammenlignede Suzuki med både Einstein og Gandhi) og den amerikanske Beat-generations forfattere Jack Kerouac, Gary Snyder og Allen Ginsberg og senere hippierne tog Suzukis Zen til sig som visdomskilde og redskab i deres frigørelsesprojekter og modkultur. Suzuki hjalp mange vesterlændinge ind i japanske zen-buddhistiske klostre eller lægmeditationsgrupper, og i den amerikanske vestkyst-buddhisme blev han senere primær inspirator for zen-mestre som Philip Kapleau, Robert Aitken og indirekte alle zen-centre. Generelt er megen vestlig buddhisme og en del vestlig new age-spiritualitet direkte eller indirekte i høj grad præget af hans tanker, væsen og skrivelser.

I Japan havde Suzukis nære relationer til filosofferne Nishida Kitarō og Hisamatsu



D.T. Suzukis grav i Kamakura, syd for Tokyo (foto ved Jørn Borup)

Shin'ichi konkret betydning for den såkaldte Kyoto Skole, under hvilken megen væsentlig japansk filosofi i det 20. århundrede udgik. En hybrid af zen og vestlig filosofi blev disses varemærke, og ikke mindst Suzukis indflydelse på Nishida var præget af den William James-inspirerede fokus på den religiøse oplevelse. En direkte inspiration for den levende japanske zen-buddhisme er mindre udtalt, men må dog siges trods alt at have givet sig udtryk i konkrete centre og skoler som Sanbō Kyōdan, ligesom også enkeltindivider fra de traditionelle klostermiljøer har anerkendt Suzukis bidrag til zen. Han er pensum på buddhisme-studier og for den buddhistiske kulturelite, og som kulturpersonlighed og 'oplyst lægmand' er han anerkendt via et smukt D.T. Suzuki-museum i Kanazawa.

D.T. Suzuki var en stor personlighed med et bredt og betydningsfuldt netværk omkring sig. Både in-



denfor akademiet, populærkulturen og vestlig buddhisme kan man tale om en 'Suzuki-effekt'.<sup>3</sup> Han var et spejlbillede og et koncentrat af forskelligartede intellektuelle og religiøse tendenser fra slutningen af det nittende til midten af det tyvende århundrede. Samtidig var han en katalysator for cirkulerende tanker mellem øst og vest, der har fået langvarig betydning for buddhismen. For buddhismestudier og religionsvidenskab har hans bidrag været væsentligt, men også kritiseret.

## D.T. Suzukis buddhisme- og religionsforståelse

Suzukis personlige livsforløb og de intellektuelle netværk omkring ham var naturligvis med til at forme hans egen forståelse af både zen, buddhisme og religion i forskellige faser. Den japanske kontekst fordrede en ny reformbuddhisme til hvilken Suzuki hentede inspiration både fra samtidens japanske kolleger og fra Vestens strømninger. Japan havde i Vesten slet ikke samme status, som Kina tidligere havde haft som repræsentant for konfuciansk rationalitet, og var heller ikke forbundet med en generel 'orientalsk renaissance' (Schwab 1984), som især var tillagt Indien og 'Østens mystik'. Japan var et eksotisk 'andet', illustreret ved udstillingen om japanere i København Zoo i 1902, og var endog efter Anden Verdenskrig af antropologen Ruth Benedict (*Chrysanthemum and the Sword*, 1946) repræsenteret som en kulturel modpol til Vesten. Den sene halvdel af det nittende århundrede åbnede op for en interesse for tidlig, indisk buddhisme. Oprindelse, evolution og protestantisme som ideal blev skabelonen hvori tekstlig theravada-buddhisme blev 'protestantiseret' og autenticitetsliggjort, mens mahayana blev set som udtryk for degraderet 'katolsk' folkereligiøsitet, og chan/zen sjældent nævnt som del af buddhismens univers.

Orientalismens beskrivelser af Orienten og buddhismen var den ramme, Suzuki skrev sig ind i. Det var den grundfortælling fra Vesten, der indkapslede et univers, som Suzuki selv var inspireret af og alligevel ville skrive sig ud af. Med oversættelser og nyfortolkninger af mahayana-buddhismen og især zen-buddhismen bidrog han ikke bare til at belyse tidligere mørklagte eller direkte forvrængede felter inden for buddhisme- og religionsforskningen. Han spillede også en rolle i formuleringen af visse dele af religionsfænomenologien (især omkring begreber som mystik og religiøse oplevelser), ligesom han både nationalt og internationalt var med til at relativisere en udbredt kulturevolutionistisk religionsmodel. Zen blev med Suzuki både universaliseret og partikulariseret inden for rammerne af en givetvis tiltrængt 'omvendt orientalisme'.

Orientalisme-kritikken stiller vestlig religionsforståelse i et andet perspektiv, og afslører denne som egentlig partikularisme (i modsætning til angivelig neutral eller ligefrem objektiv universalisme). En sådan nødvendig dekonstruktion har været del af post-orientalismens diskurs de sidste årtier, men fandtes også som del af 1900-tals buddhistiske (og hinduistiske) reformatorer. D.T. Suzuki var i høj grad del af en sådan tankegang. Men ligesom partikularismen blev 'vendt på hovedet', kan man sige,

<sup>3</sup> Bernard Faure var den første til at bruge begrebet 'Suzuki effect' (1993, 54). Om denne i en japansk kontekst, se Faure 1993; Borup 2004; 2008.

at universalisme-idealene hos Suzuki (og andre reformatorer) blev farvet af 'omvendt' eller 'påtvunget' universalisme. Bernard Faure kaldte en sådan hos Suzuki for "militant comparativism" (Faure 1993, 62), da dennes noget eklektiske og frit formulerede religionsforståelse ind i mellem tog sig visse friheder.

## Partikularisme

Suzuki havde som ung forståelig antipati mod vestlig imperialisme og den kristne arrogance, han oplevede. Især hans tidlige tanker og skrivelser kan da ses i lyset af en kulturel magtkamp mod kristen undertrykkelse via nogle af modernitetens redskaber, rationalisme og videnskab (Wilson & Moriya 2016, xv1). Dette var han allerede bevidst om, inden sin ankomst til USA. Men hos Paul Carus fik han denne omvendt-orientalistiske videnskabeliggørelse af religion antændt for alvor, ikke mindst i lyset af World Parliament of Religions i Chicago 1893 og det mentale kick, som asiaterne sejrstrøg over for det arrogante Vesten i krigen mod Rusland 1904-1905 havde afstedkommet. I første omgang bliver den hierarkisk ordnede West-and-the-Rest-dualisme forsøgt vendt på hovedet. Det er Østen, der dybest set er Vesten overlegen, og socialdarwinismen, der var udbredt i universitetetskulturen i Meiji Japan, blev en middel til at vende evolutionen på hovedet. Vesten er da kendetegnet ved at være materialistisk, mens Østen er mere spirituelt udviklet, og buddhismen er "in perfect accord with modern scientific thoughts, while Christianity is trembling with fear before the tribunal of reason" (ibid, xvi). Samtidig bliver den vestlige, protestantiske forståelse og hierarkisering af buddhismen vendt om. Theravada bliver som den primitive 'hinyana' spejlet i den højere mahayana, som er "the genius of the entire East" og "a great monument of the human soul" der venter på at blive udgravet (Suzuki 1921, 85). Inden for den bliver specifikt Zen anskuet som det ypperste. Zen er nemlig kulminationen på buddhismens nærmest teleologiske udvikling, men er samtidig som kulturfaktor væsentlig for både Orientens og Japans udvikling: "Zen is the spiritual heritage of the East and makes the East in spirit what it is" (Wilson and Moriya 2016, 61). Nutidens anvendelse af 'zen' som et adjektiv ('it is so Zen') var Suzuki med til at antænde ved sine angivelser af alt muligt japansk som 'Zen like'. Kristent inspirerede, vestlige religionsforskere kunne før rangopdele verdensreligioner med fingeren triumferende pegende op mod kristendommen. Suzuki pegede en anden vej, i en ny retning. Måske var det inspirationen til en af Mircea Eliades bøger: *From primitives to Zen* (Eliade 1967).

## Universalisme

Allerede tidligt forsøgte Suzuki at formulere en universalistisk religionsforståelse, der med Meiji-tidens forhandlede oversættelse af religion til *shūkyō* kunne tilpasses ikke-vestlige kulturkredse. I sin første bog *En ny teori om religion* (1896, udgivet både før Chicago-konferencen og Suzukis USA-ophold) skriver han således, at "Religion exists in firsthand comprehension (of things as they are) and is where one attains firm

realization through practicing the teachings” (Suzuki i Wilson & Moriya 2016, 11), og “in my opinion, religion cannot be transmitted by words and explanations or grasped with the help of an intermediary” (ibid, 13), da “religion and science mutually help to advocate the truth” (ibid, 28).

Videnskabeliggørelse af religion og psykologisering af den religiøse oplevelse blev for alvor formet i mødet med især Paul Carus og læsning af William James, men var “already present in Suzuki's thought and likely drew him to those other thinkers (James, Otto), rather than Suzuki being thoroughly influenced by them after reading their works” (ibid, 4). Den mystiske oplevelse var formet ud fra studier, men givetvis også ud fra egne erfaringer, ikke mindst via meditativ træning i zen-klostre, herunder oplevelsen af *kenshō* (zen-buddhistisk oplysning, eller i ‘erkendelse af egen buddha-natur’) i Engakuji-klostret i 1897. Transformativ religiøse oplevelser (*shūkyō keiken*) i forskellige kulturer blev også trædesten til en generel religionsforståelse. Mystik både blandt østlige og vestlige traditioner, herunder sufi-islam, udgør således “the essence of religion” (ibid, 11).

Suzukis ‘protestantiske’ religionsforståelse blev derfor suppleret med en mere mystisk, perennialistisk tilgang til religion, hvori den hermeneutiske forståelse og formidling var indrammet af såvel buddhistisk som kristen, teosofisk, esoterisk og religionsfænomenologisk terminologi. Buddhismen – og især zen-buddhismen - indtager en primær og privilegeret position blandt religioner. Den er rationel og positivistisk og “the ultimate fact of all philosophy and religion” (Suzuki i Wilson & Moriya 2016, 136). Zen er dog ikke bare en religion, men “the spirit of all religions and philosophies” (ibid, 63), og derfor er zen også “very much alive also in Christianity, Mahomedanism, in Taoism, and even in positivistic Confucianism” (ibid.) ligesom også zen og shin (en anden, stor japansk buddhistisk tradition) er to sider af samme mønt (ibid, xviii). Den subjektive oplevelse er kanalen til autentisk og autoritativ erkendelse og dermed religionsforståelse: Zen er mystik og indbegrebet af den religiøse oplevelse, og endda af “the human spirit” (Suzuki 1970, 347).

Spændingsfeltet mellem den kulturspecifikke/evolutionistiske og den universalistiske religionsmodel betones forskelligt i Suzukis forfatterskab. Begge modeller har inspiration fra (og omvendt givet inspiration tilbage til) både japanske og vestlige forståelsesrammer, og begge har tilskrevet japansk zen-buddhisme rollen som det prisme, de kan ses igennem.

## Glemslens relevans

Der er rigtig gode grunde til at glemme D.T. Suzuki. Han var ikke videnskabelig i ordets moderne betydning, slet ikke ifølge religionsvidenskabelige standarder herfor. Den kinesiske historiker Hu Shih (1891 - 1962) kritiserede allerede i 1950’erne Suzukis subjektivism, og nogle år senere påpegede religions- og buddhismeforskerne Paul Demiéville og R. J. Zwi Werblowsky Suzukis essentialisme. Indtil 1980’erne var en langt overvejende del af vestlige skrivelser om zen baseret på Suzukis forfatterskab,



alene af den grund, at kun meget få religionsforskere havde adgang til kilder på kinesisk og japansk. Det er senere generationer kommet efter, og især med Bernard Faure og Robert Sharfs banebrydende dekonstruktion i de tidlige 1990'ere kan Suzuki-zen ikke længere ukritisk være en anvendelig tolkningsramme. Suzuki var reduktionist, essentialist, omvendt orientalist, obskurantist, nativist og hans religiøse subjektivismen lægger op til at betvivle "whether an enlightened person can assume any privilege with regard to historical determination" (Faure 1993, 54). Også autenticiteten af den i vestlige repræsentationer af japansk kultur og æstetik så udbredte zen-relation er blevet relativiseret af fagfolk. Yamada Shoji dekonstruerer således idealiseringen af 'zen-kultur' ved at referere til Suzukis inspiration fra Vesten: "Without the West, Suzuki's ideas would never have existed" (Yamada 2005, 223).

Suzukis rolle i den japanske militarisme i 1930'erne er ligeledes blevet et tema, der har været med til at lægge brænde på bålet, eller i hvert fald pille helten ned fra piedestalen. Suzuki var ikke selv direkte involveret i militarismen; men hans tanker om opofrelse med 'samuraiens ånd' og hans til tider nationalkonservative spiritualisering af Japan og legitimering af en nødvendig krig via zen har givet kritikere og konspirationsteoretikere lige dele medvind. Den amerikanske zen-præst og buddhismeforsker Brian Victoria, der med bogen *Zen at War* (Victoria 1995) er nærmest besat af at afsløre de folk fra 'branchen' som ikke har levet op til idealerne om sande oplyste mestre, ubesudlet af samtidens politiske mørke. Tilsyneladende er der da også noget at komme efter. Suzuki udtrykker forståelse for både nazi-ideologien og jødeforfølgelserne, og han havde tætte kontakter til nazi-propagandisten Karlfried Dürkheim, der var i Japan i flere omgange for dels at studere zen og dels at missionere for nazismen. Eugen Herrigel var en anden tysker, der stærkt inspireret af Suzuki tog til Japan for at lære zen. Hans bog om zen og bueskydning, der godt nok var "simply parroting the ideas of Daisetsu T. Suzuki" (Yamada 2005, 66), er senere blevet en klassiker, og har lagt grund til en helt genre af 'Zen og kunsten at...' bøger. Også Herrigel var medlem af nazistpartiet. I det hele taget var der mange nazister, der havde en vis forkærlighed for Japan, og flere havdelæst om zen-buddhismen. En redaktør på en af Suzukis bøger giver endda udtryk for, at nazi-ideologerne har været stærkt inspireret af dennes bøger, og en af dem (oversat til tysk som 'Den Store Befrielse') udkom i nazipartiets officielle avis. Måske efter at have læst Suzuki blev Heinrich Himmler da også inspireret til at modellere SS efter japanske samurai-idealer.<sup>4</sup>

## En glemt helts genopstandelse

Udgivelsen af det engelsksprogede trebindsværk med nogle af Suzukis væsentlige skrifter i 2015/2016 er en nutidig tribut til en helt, der nok via 1990'ernes dekonstruktion var blevet (om ikke sendt i glemmebogen, så dog) retmæssigt parkeret uden for buddhisme- og religionsforskningens relevanskategori. Og måske deri består værdien i trods alt at hædre en stor mand som religiøs tænker og kulturel entreprenør,

<sup>4</sup> For en kritisk, men også ideologisk farvet, analyse af Suzuki, zen, militarisme og nazisme, se Victoria 1997 og 2014.

og netop ikke som religionsvidenskabsmand. I den forstand er han at sammenligne med andre store tænkere som Kierkegaard, Grundtvig, Løgstrup, Tillich og rækken af andre kristne tænkere, der for teologer og seminarielærere giver mening til religions- og kristendomsforståelse, men som i en religionsvidenskabelig sammenhæng mest har værdi som udtryk for en emic-diskurs.

Suzuki var stor; men Suzuki-effekten var større, endda på to fronter. For religionsforskningen var han en nødvendig brik som modvægt til en protestantisk-etnocentrisk buddhisme-forståelse, og hans vægtlægning af religiøs oplevelse var ligesom hans generelle insisteren på også (og måske ligefrem primært) at inkludere mahayana- og zen-buddhisme inden for religionsforskningens kanoner helt relevant og væsentligt. Ved at tage del i det omfangsrige netværk af personer fra både øst og vest blev han en hovedfigur, der i sig selv var med til at sætte markante aftryk. Som igangsætter og videreudvikler af en ny (især zen-) buddhismeforståelse prægede han en god del af forskningen på området, og samtidig var han del af det religiøse felt selv. Suzuki var katalysator både mellem øst og vest, og mellem emic og etic diskurser. Suzuki var således også et ikon på en historisk-kulturel periode, der som et spejl gengav refleksioner på kryds og på tværs. Med Meiji-tidens uddrivelse af traditionel buddhisme som japansk 'push-faktor' og Vestens universalistiske modernitetsreformer af religion som 'pull-faktor' var der lagt brænde i ovnen for både 'supply' og 'demand' på markedet for religions- og kulturcirkulation, hvori Suzuki fik en fremtrædende rolle.

Netværksanalyse af de konstitutive kontekster, hvori aktører og ideer cirkulerer og er forbundne, er relevante til at undersøge videnssociologiske felter. Som sådan er ovenstående case illustrativ for en konstruktivistisk forståelse af individuelle aktørers inter-relationelle afhængighed. Historien skaber store personligheder. Men Suzuki er netop også udtryk for den komplimentære position: Store personligheder skaber historie. Det var netop Suzuki og zen (og ikke Rene Lands-oplysningsbuddhister eller Shingon-buddhistiske esoterikere), der slog igennem, fordi personen var unik og den religiøse og videnssociologiske kontekst var som skræddersyet dertil. Suzuki-effekten har stadig relevans i dag, om end mest eller udelukkende uden for akademiet. Den autentiske zen, der stadig hyldes i populærvidenskabelige publikationer og blandt vestlige zen-grupper, er ofte baseret på lige dele moderne spiritualitets-forståelse og Suzuki-narrativer, der i sig selv er udtryk for Suzukis egen inspiration fra Vesten. Sådanne cirkulationer er væsentlige at have for øje som levende dynamikker i religionernes univers. D.T. Suzuki er en indlysende god case til illustration af disse. Alene af den grund er det på høje tid, at den japanske helt findes frem fra glemmebogen.

## LITTERATUR

Barrett, William

1956 *Zen Buddhism. Selected writings of D.T. Suzuki*, Garden City, N.Y: Doubleday.

Bayly, C.

2004 *The Birth of the Modern World 1780-1914*, Oxford: Blackwell.

Benedict, Ruth

- 1946 *Chrysanthemum and the Sword*, New York: Houghton Mifflin Harcourt.
- Borup, Jørn  
 1998 "Zen og kunsten at spejlvende orientalisme", *Religionsvidenskabeligt Tidsskrift* 32, 3-20.  
 2004 "Zen and the Art of Inverting Orientalism: Religious Studies and Genealogical Networks", in: Pages Antes, A. Geertz and R. Warne, eds., *New Approaches to the Study of Religion*, Berlin: Verlag de Gruyter.  
 2008 *Japanese Rinzai Zen Buddhism: Myōshinji, a Living Religion*, Leiden: Brill Academic Publishers. <https://doi.org/10.1163/ej.9789004165571.i-314>
- Borup, Jørn & Marianne Q. Fibiger  
 2017 *Eastspirit: Transnational Spirituality and Religious Circulation in East and West*, Leiden: Brill Academic Publishers.
- Collins, Randall  
 1998 *The Sociology of Philosophies: A Global Theory of Intellectual Change*, New York: Belknap Press of Harvard University Press.
- Dobbins, James C., ed.  
 2016 *Selected Works of D.T. Suzuki, volume II: Pure Land*, Berkeley: University of California Press.
- Eliade, Mircea  
 1967 *From Primitives to Zen, A Thematic Sourcebook of the History of Religions*, New York: Harper & Row.
- Faure, Bernard  
 1993 *Chan Insights and Oversights. An Epistemological Critique of the Chan Tradition*, Princeton: Princeton University Press.
- Franck, Frederick  
 1982 *The Buddha Eye: An Anthology of the Kyoto School*, New York: Crossroad.
- Holton, Robert J.  
 2008 *Global Networks*, Palgrave Macmillan.
- Jaffe, Richard M.  
 2004 "Seeking Śākyamuni: Travel and the Reconstruction of Japanese Buddhism", *Journal of Japanese Studies* 30 (1), 65-95. <https://doi.org/10.1353/jjs.2004.0019>  
 2015 *Selected Works of D.T. Suzuki, Volume I: Zen*, Berkeley: University of California Press.
- Schwab Raymond  
 1984 *The Oriental Renaissance: Europe's rediscovery of India and the E. 1680—1880*, Translated by Gene Patterson-K and Victor Reinking, New York: Columbia University Press.
- Sharf, Robert  
 1993 "The Zen of Japanese Nationalism", *History of Religions* 33: 1-43. <https://doi.org/10.1086/463354>
- Suzuki, D.T.  
 1921 "Editorial", *The Eastern Buddhist* 1 (1), 80-85.  
 1970 *Essays in Zen Buddhism*. Third Series. London: Rider [oprindeligt 1953].
- Tweed, Thomas  
 2005 "American Occultism and Japanese Buddhism. Albert J. Edmunds, D.T. Suzuki, and Translocative istory", *Japanese Journal of Religious Studies* 32 (2), 249-281.
- Victoria, Brian  
 1997 *Zen at War*. New York: Weatherhill.  
 2014 "A Zen Nazi in Wartime Japan: Count Dürckheim and his Sources - D.T. Suzuki, Yasutani Haku'un and Eugen Herrigel", *The Asia-Pacific Journal* 12, issue 3, 2: 1-66. <http://apjif.org/-Brian-Victoria/4063/article.pdf>
- Yamada Shoji  
 2009 *Shots in the Dark – Japan, Zen, and the West*, Chicago: University of Chicago Press.
- Wilson, Jeff and Tomoe Moriya, eds.

2016 Selected Works of D.T. Suzuki, volume III: Comparative Religion, Berkeley: University of California Press.

*Jørn Borup, Cand. mag., ph.d.*  
*Afdeling for Religionsvidenskab, Aarhus Universitet*  
[jb@cas.au.dk](mailto:jb@cas.au.dk)